

УДК 658:334.716

КОНТРОЛІНГ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Божанова О.В., к.е.н., доцент (НМетАУ)

У статті проведений аналіз теоретичних підходів щодо визначення поняття «контролінг», розглянуто його мету, завдання та функції.

Ключові слова: контролінг, система контролінгу, функція, мета, процес управління, управління підприємством.

Постановка проблеми. В сучасних умовах трансформації поглядів на проблеми управління, виникає необхідність вдосконалення господарського механізму, тобто перетворення його організаційно-економічного забезпечення. Постійна перебудова роботи промислових підприємств вимагає створення управлінських механізмів, основним завданням яких має стати об'єднання і координація дій усіх елементів системи управління для досягнення чітко поставлених цілей. У такій ситуації контролінг, інтегруючи процеси планування, контролю, економічного аналізу та інформаційного забезпечення, координує і спрямовує діяльність всієї системи управління підприємством на досягнення поставлених цілей. Впровадження ефективної системи контролінгу дозволить підвищити рівень координованості процесів планування, контролю, обліку, аналізу і регулювання на промисловому підприємстві, забезпечити методичною та інформаційною базою управлінців, за рахунок чого підвищиться якість управлінських рішень та ефективність системи управління в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми організації системи контролінгу присвячено безліч наукових робіт вітчизняних та зарубіжних авторів: Хан, Д. [1], Хорват, П [2], Вебер Ю. [3], Аніскін, Ю. П. [4], Є. А. Ананькіна, С. В. Данілочкін, Н. Г. Данілочкіна [5], Попова Л. В. [6], ФольмутХ. Й. [7], Харін А.А., Колєнській І. Л., Пущенко І. Н., Старих В.А. [8], Кармінський А.М., Оленев Н.І., Примак А.Г., Фалько С.Г. [9], Одегов Ю.Г., Ніконова Ю.Г. [11], Воронін В. П. [12] та інші. Однак у більшості наукових дослідженнях мало уваги приділено теоретичним основам формування фінансового контролінгу. Тому проблема економічної сутності контролінгу носить актуальний характер у сучасних умовах.

Метою даного дослідження є проведення аналізу теоретичних підходів щодо визначення поняття «контролінгу», що дозволить удосконалити сучасне методичне забезпечення системи контролінгу промислового підприємства.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні складно дати однозначне визначення економічної категорії «контролінг», в даний час існує безліч визначень контролінгу: від тотожності "контролінг - німецький (європейський) варіант управлінського обліку» до визнання контролінгу філософією менеджменту. Це свідчить про те, що контролінг є напрямком, що інтенсивно розвивається в області теорії і практики управління організацією.

У сучасному значенні слово «контролінг» з'явилося в Україні на початку 1990-х рр., в період коли в економіці остаточно закріпилися як юридично, так і фактично ринкові принципи господарювання. В економічному сенсі контролінг розуміють як управління і спостереження. У більшості робіт відзначається важливість формування організаційно – економічного механізму контролінгу і вказується на існування значних розходжень у визначенні самого контролінгу, його сутності, складу і співвідношення з іншими категоріями.

Д. Хан під контролінгом розуміє систему інтегрованого інформаційного забезпечення планування та контролю діяльності підприємства [1]. П. Хорват вважає, що контролінг - це підсистема управління, яка координує підсистеми планування, контролю та інформаційного забезпечення, підтримуючи тим самим системоутворюючу і системопов'язуючу координацію [2]. Ю. Вебер стверджує, що контролінг являє собою елемент управління соціальною системою, виконуючи свою головну функцію підтримки керівництва в процесі рішення їм загальної задачі координації системи управління з упором насамперед на завдання планування, контролю та інформування [3]. Аніскін Ю.П. і Павлова А.М. контролінг розглядає як концепцію, що спрямована на ліквідацію «вузких місць» і орієнтована на майбутнє відповідно до поставлених цілей і завдань одержання певних результатів [4]. Є. А. Ананькіна, С. В. Данілочкін, Н. Г. Данілочкіна, Л. В. Попова, Р. С. Ісакова, Т. А. Головіна вважають, що контролінг - це функціонально відособлений напрямок економічної роботи на підприємстві, пов'язаний з реалізацією фінансово-економічної функції в

менеджменті для прийняття оперативних і стратегічних рішень [5, 6]. М. Л. Лукашевич, О. М. Тіхоненкова, А. Харін, І. Л. Коленський, Н. Н. Пущенко, стверджують, що контролінг - це цілісна концепція економічного управління підприємством, що орієнтована на керівників, для виявлення всіх шансів і ризиків, пов'язаних з отриманням прибутку [8]. А. М. Кармінський, Н. І. Оленев, А. Г. Примак, С. Г. Фалько припускають, що контролінг - це концепція системного управління і спосіб мислення менеджерів, в основі яких лежить прагнення забезпечувати довгострокове ефективне функціонування організації [9]. Отже, між визначеннями існують певні розбіжності та суперечності. На думку автора контролінг – це специфічна підсистема загальної системи управління підприємством, яка орієнтована на прийняття оптимального стратегічно орієнтованого управлінського рішення (впливу), що базується на поєднанні планування, інформаційного забезпечення, економічного та фінансового аналізів і контролю, та дозволяє корегувати управлінські дії виробничої системи для досягнення підприємством стійкого економічного розвитку.

Аналіз літературних джерел показав, що контролінг розглядають з двох позицій: як систему і як процес. Розглядаючи контролінг як систему, виділяють наступні її складові: елементи зі специфічними параметрами, тобто самі процеси планування, контролю і регулювання стосовно конкретних об'єктів, що характеризуються специфічними ознаками; специфічні зв'язки між елементами, тобто специфічні структури процесів планування, контролю і регулювання, перш за все структури самих планів і звітів. Розглядаючи контролінг як процес, виділяють наступні стадії цього процесу: стратегічний аналіз; вироблення варіантів стратегій; вибір ефективної стратегії з існуючих варіантів; розробка дерева цілей; вироблення співвідпорядкованості і координації через ієрархію пріоритетів стратегічних цілей і тактичних завдань; розробка механізму реалізації заданого дерева цілей, стратегії і тактики; оцінка ефективності комбінацій важелів, інструментів і конкретних технологій бізнес-операцій; формування системи проміжних і кінцевих очікуваних результатів (проміжні результати формуються за стадіями бізнес-процесів); формування адекватної системи контролю. Адекватна система контролю повинна відповідати цілям, стратегії та тактичним задачам підприємства, включати механізм їх реалізації для досягнення очікуваних результатів

Основні аксіоми сучасного контролінгу, сформульовані російськими та зарубіжними вченими, звучать наступним чином:

- пріоритет рентабельної діяльності організації над зростанням об'ємних показників, які є другорядними в порівнянні з ефективністю роботи організації в цілому і її підрозділів;

- зростання обсягів бізнесу організації виправданий лише при товані на генерацію та прийняття

Ступінь прояву та ефективність використання функцій контролінгу залежить від таких факторів: масштаб організації, фінансовий стан, розуміння керівництвом важливості функцій контролінгу, рівень диверсифікації виробництва, види діяльності, кваліфікація управлінського персоналу, інших факторів. Інтегральною функцією контролінгу є координація зусиль кожного підрозділу підприємства і відділу управлінської системи на досягнення цілей, які ставить перед собою підприємство у виробничій, фінансовій та управлінській діяльності.

Для реалізації перерахованих вище завдань контролінгу необхідним є системне сполучення знань, навичок, методів і моделей, обладнання та інфраструктури. Завдання тісно пов'язані між собою. Важливим аспектом реалізації завдань є методи, які займають в контролінгу особливе місце, оскільки з їх допомогою стає можливим досягти бажаної мети. При цьому одна і та ж мета може бути досягнута за допомогою різних методів і, навпаки, кілька цілей можуть бути досягнуті за допомогою одного методу [16]. Методичну базу контролінгу за ознакою використання можна поділити на загальнонаукові і специфічні методи. До загальнонаукових методів належать історичний, системний і комплексний підходи, моделювання, експериментування, використання алгоритмів математичного апарату, статистичні, соціологічні й інші галузі досліджень. Специфічні методи характеризуються великою різноманітністю. Широка різноманітність специфічних методів і необхідність вибору найбільш прийнятних для досягнення конкретних цілей вимагає їх класифікації. В якості класифікаційних ознак при цьому можуть бути запропоновані: їх зміст, мотивація, організаційна форма і сфера застосування. Для ефективної реалізації функцій і завдань контролінгу необхідно безліч методів. Повинна формуватися система контролінгу, яку необхідно орієнтувати на вирішення проблем, властивих даному промислому підприємству. Принципи формування системи контролінгу досить складні і вимагають виконання таких умов: науково обґрунтованого підходу до виявлення проблем; повноти опису проблеми (сутність, зміст, структура, причини, межі та рівні прояву, сила впливу і ін); структурування за типами проблем, пріоритетності, ступеня формалізованості, функціональності, видам управлінської діяльності і

т.д.; забезпечення повноти подачі можливих методів вирішення кожної проблеми; інформаційного забезпечення (обсяг і склад інформації по проблемі, що вирішується, час і кошти).

Висновок. Отже необхідність створення системи контролінгу промислового підприємства обумовлена нестабільністю зовнішнього середовища і на сьогодні вимагає: посилення уваги до прогнозування майбутнього стані об'єктів; прискорення реакції суб'єктів управління на зміни в діяльності підприємства; розробки та постійного корегування стратегічних прогнозів і планів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Хан, Д. Планирование и контроль: концепции контроллинга: пер. с нем. / Д. Хан; под ред. и с предисл. А.А. Турчака, Л.Г. Головача, М.Л. Лукашевича. М.: Финансы и статистика, 1997. С. 800.
2. Хорват, П. Концепция контроллинга: Управленческий учёт. Система отчётности. Бюджетирование [Текст] / П. Хорват; пер. с нем. - М.: Альпинабизнес Букс, 2005. - 269
3. Weber J./ Hirsch B./ Rambusch R./ Schleuter H./ Sill F./ Spatz A. Controlling 2006 – Stand und Perspektiven, Vallendar, 2006.
4. Анискин, Ю. П. Планирование и контроллинг [Текст]: учебник по специальности «Менеджмент организации» / Ю. П. Анискин, А. М. Павлова. -2-е изд. - М.: Омега-Л, 2005. - 280 с.
5. Контроллинг как инструмент управления предприятием [Текст] / Е. А. Ананькина, С. В. Данилочкин, Н. Г. Данилочкина; под ред. Н. Г. Данилочкиной. - М.: ЮНИТИ, 2002. - 279 с.
6. Попова Л. В. Контроллинг [Текст] / Л. В. Попова, Р. Е. Испакова, Т. А. Головина. - М.: Дело и сервис, 2003. - 192 с.
7. Фольмут Х. Й. Инструменты контроллинга от А до Я / Х. Й. Фольмут: пер. с нем. под ред. и с предисл. М. Л. Лукашевича и Е. Н. Тихоненковой. - М.: Финансы и статистика, 2001. - 288 с: ил. ISBN 5-279-01737-X
8. Харин А.А. Управление инновациями: учебное пособие / под ред. Ю.В. Шленова. – М.: Высшая школа, 2003.
9. Карминский А.М. Контроллинг в бизнесе. Методические и практические основы построения контроллинга в организациях./ А.М.Карминский, Н.И. Оленев, А.Г.Примаков, С.Г. Фалько - М.: Финансы и статистика, 2002. - 256 с.
10. Ананькина Е. А. Контроллинг как инструмент управления предприятием. / Е. А.Ананькина, С. В.Данилочкин, Н. Г. Данилочкина . - под ред. Данилочкиной Н.Г. М.: ЮНИТИ, 2002. - 279 с
11. Одегов Ю.Г. Аудит и контроллинг персонала: учебное пособие./ Ю.Г. Одегов, Ю.Г. Никонова - М.: Экзамен, 2004. - 544 с
12. Воронин В. П. Научно-методические основы построения системы контроллинга на предприятиях химической промышленности. / В. П.Воронин Воронеж: ВГТА, 2006. - 224 с.
13. Попова Л.В. Современный управленческий анализ. Теория и практика контроллинга: учебное пособие./ Л.В. Попова - М.: Дело и сервис, 2006. - 272 с.
14. Фалько С. Г. Не просто учёт, а информационная поддержка / С. Г. Фалько // Экономика и жизнь. - 2007. - № 35. - С. 31.
15. Карминский А.М. Контроллинг в бизнесе. Методические и практические основы построения контроллинга в организациях./ А.М.Карминский, Н.И. Оленев, А.Г.Примаков, С.Г. Фалько. - М.: Финансы и статистика, 2002. - 256 с.
16. Контролінг: підручник / А.М. Кармінський, С.Г. Фалько, А.А. Жеваго, Н.Ю. Іванова; під ред. А.М. Кармінського, С.Г. Фалько

Аннотація. В статті проведено аналіз теоретических підходів відносно визначення поняття «контролінг», розглянуті його цілі, задачі та функції.

Ключевые слова: контроллинг, система контроллинга, функция, цель, процесс управления, управления предприятием.

Summary. The article analyzed the theoretical approaches concerning the definition of "controlling", considered its purpose, objectives and functions.

Keywords: controlling, controlling system, function, purpose, process management, enterprise management.

*Рецензент д.е.н., професор УІПА Прохорова В.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Токмакова І.В.*